

Sentralt gitt skriftlig eksamen i Norsk videregående skole: et skarpere skille mellom språk og innhold?

Ida Marie Wullum

Master fransk litteratur, master engelsk litteratur

Lektor med opprykk, Sam Eyde videregående

skoleida.marie.wullum@gmail.com

I denne artikkelen ønsker jeg å gjøre rede for utformingen av ny sentralt gitt skriftlig eksamen i fremmedspråk ved Norsk videregående skole. Jeg vil se på hvordan Utdanningsdirektoratets sentralt gitte skriftlig eksamen og poengsystemvurdering av fremmedspråkeksamen (spansk, tysk, fransk –engelsk regnes ikke som et fremmedspråk i Norge) kan føre til et skarpere skille mellom språk og innhold. I det følgende vil jeg gi en kort innføring i norsk læreplanverk og innføringen av LK20 som ble tatt i bruk fra høsten 2020. Jeg vil så beskrive fremmedspråkfagets to hovedområder, nytte og dannelse, og definere hva som legges i begrepene språk og innhold, før jeg tar for meg Utdanningsdirektoratets poengvurderingssystem. Til sist ønsker jeg å diskutere hvordan skriftlig eksamen og poengsystemet kan føre til et skarpere skille mellom språk og innhold i fremmedspråk.

Bakgrunn

De siste årene har norsk skole gjennomgått store endringer i læreplaner. Læreplanverket LK20 ble tatt i bruk høsten 2020 som en del av reformen *Kunnskapsløftet 2020* og er en revisjon av skolereformen *Kunnskapsløftet 2006* (LK06). Innføringen skjedde gradvis, og den ble utvidet til alle trinn av grunnsopplæringen over de neste årene. LK20 er også kjent som fagfornyelsen, ettersom den innebærer store endringer i læreplanene. Innføringen av LK20 skjedde gradvis der grunnskolen 1-10 trinn og Vg1 skjedde høsten 2021. Deretter ble det innført i Vg2 høsten 2021 og til sist i Vg3 høsten 2022.

Fremmedspråk skal etter læreplanen vurderes likt mellom muntlig og skriftlig før endelig karakter (standpunkt karakter) og dette har ikke endret seg. Det som derimot har endret seg, særlig under påvirkning av eksamensutformingen i sentralt gitt skriftlig eksamen, er innholdsdimensjonen. Med innholdsdimensjonen menes det som omtales som *kulturkunnskap* i norske læreplaner, det som ikke går på språk og kommunikasjon,

men som innebærer kunnskap om kultur, samfunn og historie og interkulturell kompetanse mm. Læreplanen i fremmedspråk nivå I og II inneholder ni kompetansemål hvorav to av disse, kompetansemål åtte og ni, dekker innholdsdimensjonen (kulturkunnskap): (8) utforske og beskrive/gjøre rede for *levemåter, tradisjoner og geografi* i områder der språket snakkes, og se sammenhenger med egen bakgrunn. På nivå II brukes begrepene *mangfold, samfunnsforhold og historiske hendelser*. Nivå III er programfag og utvider ytterligere med *historiske, sosiale, miljømessige -og politiske* forhold. Kompetansemål ni (9): utforske og beskrive/presentere *kunstneriske og kulturelle uttrykk* fra områder der språket snakkes, og gi uttrykk for egne opplevelser (Utdanningsdirektoratet, 2025a). De resterende syv læreplanmålene beskriver læremål som går på kommunikativ kompetanse, lærestrategier, lesing og språk, både muntlig og skriftlig. Definisjonen av innholdsdimensjonen videre i denne artikkelen baseres på læreplanens egen definisjon i kompetansemålene åtte (8) og ni (9) i *Læreplanen for fremmedspråk* (beskrevet over). Den forstås som *kulturkunnskap* og delvis interkulturell kompetanse (som bygger på hverandre), altså kunnskap om kultur, samfunn, geografi og historie i faget. Felles for de to kompetansemålene (8 og 9) som dekker kulturkunnskap er at de gjelder for både den muntlige og den skriftlige delen av faget.

Etter innføringen av LK20 og ny skriftlig eksamen fases innholdsdimensjonen ut av skriftlig eksamen som del av vurderingen. På skriftlig eksamen vurderes nå kun språkdimensjonen med stor vekt på instrumentell kommunikasjon med bruk av poengvurdering. Innholdsdimensjonen har sin plass i lokal gitt muntlig eksamen og dette skillet mellom språk og innhold har blitt skarpere etter innføringen av LK20 med ny eksamensform og vurderingsordning. Jeg vil videre gjøre kort rede for fremmedspråkfagets to formål; kommunikativ kompetanse (nytteverdi) og innholdsdimensjonen (dannelse, kulturkunnskap). Deretter vil jeg ta for meg skriftlig eksamen og poengvurderingssystemet for å se nærmere på hvordan dette kan føre til et skarpere skille mellom disse formålene der kommunikativ språkkompetanse tillegges et større fokus enn innholdsdimensjonen.

Fremmedspråkfagets to formål

Fremmedspråkfaget har lenge hatt et todelt formål: nytteverdi, det å forstå og bli forstått (kommunikativ språkkompetanse), og en allmenndannende funksjon (innholdsdimensjonen, deriblant kulturkunnskap) som skal bidra til å gi elevene en forståelse av språklig og kulturelt mangfold. Disse to formålene har vært stabile gjennom flere læreplanreformer tilbake til 70-tallet (Gjørven og Johansen, 2009). Formålene er å kjenne igjen i dagens læreplaner og LK20 skjønt ordlyden i noen av hovedområdene (nå kjerneelement) er endret. LK06 hadde *språk, kultur og samfunn* som eget kjerneelement, med LK20 er dette borte og vi kan anta at kjerneelementet *interkulturell kompetanse* har tatt denne plassen. Elementet *kommunikasjon* er uendret, mens *språklæring* har fått tillegget *språklæring og flerspråklighet* og til slutt er elementet *språk og teknologi* lagt til. Læreplanmålene handler i hovedsak om evnen til å kommunisere, altså kommunikativ kompetanse. Ifølge *Det felles europeiske rammeverket for språk* (Rammeverket) som *Læreplanen i fremmedspråk* bygger på har kommunikativ språkkompetanse tre hovedaspekter ved seg: lingvistisk kompetanse (ordforråd, syntaks,

semantikk, ortografi mm.), sosiolingvistisk kompetanse (f.eks høflighetskonvensjoner) og pragmatisk kompetanse (f.eks språkhandlinger) (Utdanningsdirektoratet, 2011: 130).

Eva Vold problematiserer et for stort fokus på umiddelbar språklig nytteverdi når det reklameres for valg av fremmedspråk. For eksempel det å «vise til næringslivets behov for ansatte med tyskferdigheter til forhandlinger og handel med bedriftspartnere» (Vold, 2014: 11). Vi vet at svært få elever fortsetter med fremmedspråkene sine etter videregående, derfor er det viktig å fortsette å ha et fokus på andre aspekter ved faget enn kun kommunikativ språkkompetanse, og disse aspektene bør fortsette å være en del av hele faget, altså skriftlig så vel som muntlig. Dette bør også gjelde vurdering ved prøver og eksamen. Rammeverket har et sterkt fokus på nytteverdien i faget, der *kommunikasjon* veier tyngst og omtales som «selve hovedkjernen i faget» (Utdanningsdirektoratet, 2025a). Vold mener dette gjenspeiler et instrumentelt og utilitaristisk syn på språklæring og at det blant annet kommer av at kommunikasjon er lett å måle kontra det mer diffuse området dannelse -og innhold som kulturkunnskap.

Da fremmedspråk ble introdusert som obligatorisk fag på ungdomsskolen etter Stortingsmeldingen *Kultur for læring*, advarte Tatiana Trebbi også mot denne utviklingen mot en mer *praktisk* (nytteverdi) tilnærming til undervisningen i fremmedspråk. (Utdannings -og forskningsdepartementet, 2004). Hun etterspurte hva som legges i begrepet «praktisk» når man snakker om undervisningen i fremmedspråk. Å legge om til en mer praktisk tilnærming kan føre til at undervisningen blir mer instrumentell og svever lenger bort fra fagets opprinnelige tilknytning som er kultur -og danningsaspektet, ifølge Trebbi (Trebbi, 2005: 111).

Poengvurdering skriftlig eksamen, kommunikasjon uten innhold?

Skriftlig eksamen i fremmedspråk utarbeides av Utdanningsdirektoratet og besvares i dag heldigitalt i deres nettleser. Eksamen består av to deler: lesing og skriving. Eksamen i fremmedspråk har, frem til LK20, inkludert innholdsdimensjonen som del av vurderingen. Vi kan lese i Utdanningsdirektoratets veiledning for vurdering fra 2020, før de nye kriteriene kom på plass, at kandidatenes eksamensbesvarelser må bedømmes i henhold til følgende kriterier der innholdsdimensjonen er nevnt i punkt (iii):

- (i) Tekstforståelse (dvs. forståelse av tekstens innhold)
 - (ii) Språk (bl.a. ordforråd, grammatikk, struktur og hvor godt teksten kommuniserer)
 - (iii) Innhold (bl.a. kunnskap om geografi, historie, samfunnsforhold)
 - (iv) Språklæring (dvs. bruk av kilder og hjelpemidler)
 - (v) Relevans og helhet (dvs. besvarelsens relevans og overordnet uttrykk for kompetanse)
- (Utdanningsdirektoratet, 2020)

I denne vurderingsveiledningen dekkes en større del av læreplanen ved skriftlig eksamen og man unngår også skille mellom språk og innhold der innhold kun vurderes under muntlig eksamen. Legg merke til at veiledningen ikke omtaler vektlegginga av kriteriene som det vurderes etter. Dette overlates til sensorene, noe som kan skape et svakere tolkningsfellesskap på landsbasis basert på mer bruk av skjønn.

Utdanningsdirektoratet anser lærernes tolkningsfelleskap som viktig for å styrke reliabiliteten i vurderingen (Utdanningsdirektoratet, 2025b).

Fra våren 2023 kom de nye vurderingskriteriene med poeng og poenggrenser for karaktersetting. Kandidaten får poeng for oppgavene der lesedelen rettes automatisk og skriftlig del rettes av sensor. Total poengsum regner ut karakter til slutt. Skjemaene under er tatt fra Utdanningsdirektoratets eksamensveiledning i fremmedspråk nivå I, II og III fra 2025 og viser endringen fra vurderingsveiledningen vist til tidligere fra 2020:

	4 poeng	3 poeng	2 poeng	1 poeng	0 poeng
Svarer teksten på oppgaven?				Teksten svarer på alt i oppgavebestillingen.	Teksten svarer ikke på alt i oppgavebestillingen./Teksten mangler.
Kommunikasjon*	Kommunikasjonen er tydelig. Teksten er ikke feilfri, men er svært enkel å forstå.	Kommunikasjonen er stort sett tydelig. Teksten har noen feil, men er stort sett lett å forstå, og har god flyt.	Kommunikasjonen er delvis tydelig. Teksten er delvis vanskelig å forstå på grunn av feil.	Kommunikasjonen er kun noen ganger tydelig. Teksten er oppstykket og/eller usammenhengende, og er vanskelig å forstå.	Besvarelsen kommuniserer ikke godt nok** til å få uttelling.

	4 poeng	3 poeng	2 poeng	1 poeng	0 poeng
Grammatikk*		Grammatikken er stort sett korrekt.	Grammatikken er delvis korrekt.	Grammatikken er ofte ukorrekt.	Grammatikken i besvarelsen ligger under det nivået som kan forventes på nivå I/II.
Setningsstruktur	Setningsstrukturen er korrekt.	Setningsstrukturen er stort sett korrekt.	Flere setninger har ukorrekt struktur.	Mange setninger har ukorrekt struktur.	Setningsstrukturen i besvarelsen ligger under det nivået som kan forventes på nivå I/II.
Vokabular	Vokabularet er variert og passer godt inn i sammenhengen.**		Vokabularet er mindre variert, og/eller passer ikke alltid godt inn i sammenhengen.	Vokabularet er upresist og passer ofte dårlig inn i sammenhengen.	Vokabularet i besvarelsen ligger under det nivået som kan forventes på nivå I/II.
Rettskriving			Rettskrivingen er korrekt.	Rettskrivingen inneholder få feil.	Rettskrivingen i besvarelsen ligger under det som kan forventes på nivå I/II.
Språkhandlinger	Informerer, forteller, beskriver (og begrunner på nivå II) på en selvstendig måte.	Informerer, forteller, beskriver (og begrunner på nivå II) på en god måte.	Informerer, forteller, beskriver (og begrunner på nivå II) på en enkel måte.	Informerer, forteller, beskriver (og begrunner på nivå II) på en svært enkel måte.	Svaret gir ikke tilstrekkelig grunnlag for å vurdere språkhandlinger.

(Utdanningsdirektoratet, 2025c)

De tomme feltene i skjemaet gir begrensninger på hvor mange poeng hver kategori kan gi. For eksempel kan «rettskriving» gi maksimalt to poeng. For å få fire poeng i vokabular må begge kriterier for fire poeng oppfylles. Merk at poengsum og poenggrenser vil variere fra eksamen til eksamen avhengig av oppgavetyper året eksamen gis, og denne eksamen er som nevnt fra 2025. Poengvurderingssystemet gir sensorene tydelige retningslinjer for vurdering av skriftlig eksamen. Dette kan bidra til et sterkere tolkningsfellesskap på landsbasis ettersom poengene gir mindre rom for sensorenes bruk av skjønn. På den annen side fører det til at det er mindre rom for vurdering av andre dimensjoner enn språk og kommunikasjon. Dette kommer tydelig frem i Udirs Veiledning for vurdering, her fra 2024, som påpeker følgende om vurdering av kulturkunnskap (innhold):

Eksamensoppgavene kan ha tekster og bilder som er fra områder der språket snakkes, men du vil ikke bli testet direkte i kulturkunnskap på eksamen. Du kan likevel bruke det du har lært av kulturkunnskap, der det er relevant for oppgaven (Utdanningsdirektoratet, 2025c).

Her kommer det tydelig frem at kulturkunnskap (innhold) ikke vurderes i skriftlig eksamen lenger. Dersom kandidaten ønsker kan vedkommende bruke kulturkunnskap, men vil ikke få uttelling for dette gjennom poengsystemet. Med andre ord faller store deler av kompetansemålene åtte (8) og ni (9) bort under vurderingen. Det er uvisst hvilke argumenter som ligger til grunn for denne endringen annet enn, som nevnt tidligere, utfordringen med å måle kulturkunnskap på samme måte som man kan måle kommunikasjon. Digitaliseringen av eksamen og tilgang på internett og andre hjelpemidler på eksamen kan også ha ført til at innhold/kulturkunnskap blir vanskelig å vurdere. Det kan tenkes at kriteriet *svarer teksten på oppgaven?* som vurderer relevansen i svar på oppgaven også innebærer at kandidaten bruker kulturell forståelse for å svare ved å vise at vedkommende kan tilpasse språket til det oppgaven etterspør. Dette kommer i så fall ikke tydelig frem i poengveiledningen over. En slik tolkning av dette kriteriet vil bety at vi er inne på *interkulturell kompetanse*, som er en del av kulturkunnskap. *Interkulturell kompetanse* er, som nevnt, et av fire kjerneelementer i læreplanen i fremmedspråk. Magne Dypedahl definerer en mulig beskrivelse av dette elementet på følgende måte: (...) evnen til å forholde seg konstruktivt til mennesker som har andre tenkemåter og/eller kommunikasjonsmønstre enn en selv» (Dypedahl, M. 2018, s. 205). I Læreplanens beskrivelse av begrepet legges det vekt på samhandling på tvers av kulturer. Det handler altså om å lære å bygge interkulturelle relasjoner og for å gjøre dette må man ha kulturkunnskap i grunn (Dypedahl, M. ss. 218-219). Som nevnt er det vanskelig å tolke kriteriet *svarer teksten på oppgaven?* i denne retningen.

Jeg vil også trekke frem kriteriet for vurdering som heter *språkhandlinger* som vist nederst på poengvurderingsskjemaet i figuren over. Språkhandling er et sentralt begrep innen pragmatikk og er en kommunikativ kompetanse der man handler med språket (fortelle, beskrive, forklare mm.). John Langshaw Austin la frem sin teori om språkhandlinger i 1962 og en videreutvikling av teorien innebærer nå fem klasser for språkhandlinger; konstativer, ekspressiver, direktiver, kvalifiseringer og kommissiver (Svennevig, 2020). Språkhandlinger gjenstår likevel som en kommunikativ kompetanse. Kandidaten kan selvfølgelig velge å uttrykke kulturkunnskap med språkhandlinger, men det er ingen meritt i å gjøre det fordi poeng kun gis på bruken av språkhandlingen, ikke innholdet eller kunnskapen som utvises der. Det er heller ikke slik at

oppgavene på eksamen nødvendigvis fokuserer på områder der språket snakkes. Mange eksamensoppgaver gitt etter det nye poengsystemet bruker generelle oppgavetyper som ikke automatisk åpner for å bruke kunnskap knyttet til områder der språket snakkes, men der kommunikativ kompetanse er i sentrum. Det nevnes blant annet oppgaver der kandidaten skal videreformidle informasjon, vise samhandling med andre eller skrive en åpen tekst. Et eksempel på en slik oppgave er en av oppgavene fra eksamen våren 2025 nivå II:

Du fyller 18 år! Hvilke muligheter åpner seg når du blir myndig? Hva var fint med å være barn? Hva tror du blir det mest utfordrende for deg med å være voksen?

(Utdanningsdirektoratet, 2025d)

Som det kommer frem av denne oppgaven er det ikke åpenbart at man kan trekke inn kunnskap og kompetanse rettet mot områder der språket snakkes.

Diskusjon og konklusjon

I dette bidraget har jeg tatt for meg fremmedspråkfagets utvikling i norsk skole fagets to hovedområder, nytte (kommunikativ kompetanse) og dannelse (innhold, kulturkunnskap). Jeg har tatt for meg hvordan innføringen av LK20 har ført med seg en stor endring i skriftlig eksamen der skillet mellom fagets hovedområder øker så meget at innholdsdimensjonen er fjernet i eksamensveiledningen til fordel for et rent fokus på språk og kommunikasjon. Det er nærliggende å tro at dette skillet overføres også når det gjelder vurderingsarbeid i undervisning ettersom vi vet at mange lærere forbereder elevene sine på eksamensformen. Dette er kjent som «backwash-effekten» der lærere kopierer prøveform og oppgavetyper som gis på eksamener og nasjonale prøver (Stobart, 2008). Derfor kan en konsekvens av å fjerne vurdering av innhold og kulturkunnskap i eksamen føre til at skillet mellom innhold og språk øker også i undervisningen. Språkdimensjonen risikerer da å bli stadig mer instrumentell når vurderingen av skriftlig eksamen baseres på et poengsystem som tilsynelatende kun premierer kommunikativ språkkompetanse, slik det fremgår av kriteriene i poengsystemet og eksamensveiledning.

Det understrekes at poengvurderingssystemet i seg selv ikke nødvendigvis er dårlig eller feil. Et slikt system kan som nevnt øke tolkningsfellesskapet på eksamen og gi sensorer tydeligere retningslinjer under vurdering, som er positivt. Det som gjør det problematisk, går på Udirs egen presisering i sin eksamensveiledning om at kandidaten «ikke vil bli testet i kulturkunnskap». Innhold skal altså ikke få være en del av dette vurderingssystemet og skal ikke vurderes sammen med språk og kommunikativ kompetanse. Ved å aktivt ta bort innholdsdimensjonen fra vurdering på denne måten, kan skillet som allerede eksisterer mellom språk og innhold øke, ikke bare på eksamen, men i opplæringen og undervisningen, jamfør «backwash-effekten».

Avslutningsvis ønsker jeg å understreke at det er lite som tyder på at advarselen mot et for stort fokus på kommunikasjon (nytteverdi, praktisk og instrumentelt) på bekostning av dannelse og innhold har blitt etterfulgt (Vold, 2014 og Trebbi, 2005). Stadig mer kompetansebaserte læreplaner har også delvis ført til at ordet kunnskap i seg selv er mindre sentralt. Læreplanreformen fra 2006 (LK06) flyttet fokus fra *hva* læreren skal

undervise til *hvilken kompetanse* elevene skal sitte igjen med og markerte dermed et skifte mot en mer målstyrt opplæring i Norge, noe LK20 bygger videre på. Poengsystemet på sentral gitt skriftlig eksamen er i så måte i tråd med denne utviklingen, ved å gi poeng for spesifikke språkkriterier der det tidligere ble brukt mer skjønn på vurderinger i både språk og innhold.

Kildeliste

Dypedahl, M. (2018). Interkulturell læring i fremmedspråk. I Bjørke, C og Haukås, Å (Red.), *Fremmedspråksdidaktikk* (3. utg., s. 205-223). Cappelen Damm Akademisk.

Gjørven, R. & Johansen, S. (2009). Fremmedspråk – til glede og nytte for alle elever. I R. Mikkelsen & Fladmoe, H. (Red.), *Lektor – adjunkt – lærer. Artikler for studiet i praktisk-pedagogisk utdanning*. (2.utg., s. 327-347). Oslo: Universitetsforlaget.

Stobart, G. (2008). *Testing times: the uses and abuses of assessment*. London: Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203930502>

Svennevig, J. (2020). *Språklig samhandling: innføring i kommunikasjonsteori og diskursanalyse*. Oslo: Cappelen Damm akademisk

Trebbi, T. (2005). Det andre fremmedspråket: fra elitefag til et fag for alle? I K. Børhaug, A.-B. Fenner, & L. Aase (Red.), *Fagenes begrunnelser* (s. 103-114). Oslo: Fagbokforlaget.

Utdanningsdirektoratet. (2011). *Det felles europeiske rammeverket for språk: Læring, undervisning, vurdering* (Europarådet).

Utdanningsdirektoratet. (2020). *Eksamensveiledning - om vurdering av eksamensbesvarelser. Fremmedspråk*. Hentet fra <https://www.udir.no>

Utdanningsdirektoratet. (2025a). *Læreplan i fremmedspråk (FSP01-04)*. Hentet fra: Læreplan i fremmedspråk (FSP01-04) | [udir.no](https://www.udir.no)

Utdanningsdirektoratet. (2025b). *Standpunktvurdering: kjennetegn på måloppnåelse*. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/kjennetegn/kjennetegn-pa-maloppnaelse-for-nye-lareplaner/>

Utdanningsdirektoratet. (2025c). *Eksamensveiledning for sentralt gitt skriftlig eksamen 2025*.

Utdanningsdirektoratet. (2025d). *Eksamen i FSP6222 Spansk II*. (Vår 2025).

Utdannings -og forskningsdepartementet. (2004). *Kultur for læring* (St.melding. Nr. 30 (2003-2004)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-030-2003-2004-/id404433/>

Vold, E. T. (2014). Instrumentelt turistspråk eller interkulturell dannelse? Om fremmedspråkfagets formål i dag og frem mot 2030. *Acta Didactica Norge*, 8(2), 8. <https://doi.org/10.5617/adno.1131>